

Posudek diplomové práce

Martina Lukešová, „Svoboda“ a „odpovědnost“ v pozdějších dílech Dietricha Bonhoeffera. 82 stran. Předloženo katedře teologické etiky ETF UK v roce 2007.

Práce obsahuje úvod, tři hlavní statě, závěr, seznam literatury a zkratek a 1 přílohu. Úvod je rozdělen do čtyř kapitol (I. Svoboda a odpovědnost jako etický problém, II. Životopis DB, III. Periodizace díla, IV. Interpretace Bonhoefferovy teologie). Hlavní statě si všímají jednotlivých děl zkoumaného období Bonhoefferovy tvorby (konkrétně *Nachfolge*, *Gemeinsames Leben*, *Ethik*, *Widerstand und Ergebung*) a mají shodnou strukturu: Sledují zařazení spisu v celku autorovy tvorby, zkoumají, co je v nich řečeno k zvolenému tématu, a obsahují tezovité dílčí závěry diplomandky. Seznam literatury uvádí odděleně prameny, druhotnou literaturu a elektronické zdroje a obsahuje celkem 65 položek.

Hodnocení

Práce je sympatická volbou tématu. Bonhoefferovo dílo, zejména ta část, na niž se autorka diplomové práce zaměřuje, je dodnes předmětem různých interpretací, v nichž hraje významnou roli právě otázka kontinuity válečné a předválečné tvorby. Téma svobody a odpovědnosti je v díle společensky angažovaného teologa právem ve středu pozornosti. Kladem práce je i její přehlednost.

Po formální stránce zarazí především formátování stránky: Stránka má z neznámých důvodů spíš charakter novinového sloupku; text je tak zhruba o třetinu kratší, než by byl při zachování normostrany. Autorka pracuje téměř výhradně jen s německými texty, i když v soupisu literatury uvádí i české překlady a původní české práce (zcela však pomíjí Ligušův výklad Bonhoefferovy teologie: *Víra a teologie Dietricha Bonhoeffera*, ECM, Bratislava, 1996). Nejvíce to v práci určené českému čtenáři překvapí v případě přílohy, Bonhoefferovy básně „Stationen auf dem Wege zur Freiheit“, protože autorka předtím cituje český překlad z knihy *Na cestě k svobodě*. Nedostatkem je i to, že některá citované texty (Dramm, Martin, Lange, Luther, Hegel, Godsey, Barmenské teze, aj.) se do Seznamu literatury nedostaly.

„Úsporný“ způsob psaní se občas prosazuje do vlastního textu. Ten oplývá telegrafickými formulacemi jako: „Stud je znakem... rozdvojenosti mezi člověkem a Bohem, mezi člověkem a bližním. Ještě hůře svědomí.“ (45n). Nebo: „Naopak. Bonhoeffer se na skutečnosti orientoval. Na skutečnosti boží.“ (73). Sem tam vypadne slůvko nebo kus věty: „Pro Eberharda. Bethge 20. červen dnem, který rozhodl o jeho životě.“ (18) „Vůbec největším nebezpečím pro je případný zájem »použít« Bonhoeffera pro vlastní cíle.“ (23) „Ebeling rozpoznal hlavní Bonhoefferův.“ (26). Jsou však i místa, kde je slůvko či dvě navíc: „Svoboda a poslů (božích) a otroků.“ (36) „Ve zповědi Hlavní téma spisu vidí Mayer ve zповědi.“ (39).

Nejproblematictější je „úspornost“ obsahová: Na které „jedné myšlenky vytržené z kontextu celého díla“ vystavil Müller „svou vlastní »Bonhoefferovu teologii«“(11)? Jak pak vysvětlit, že jak sám Bethge, tak třeba i náš Lochman, hodnotili jeho výklad přes svůj nesouhlas tak vysoko? V kapitole „Svoboda a odpovědnost jako etický problém“ bychom očekávali nejen teze k pojmu „svobody“ na straně jedné a „odpovědnosti“ na straně druhé, ale také základní úvahu o principiální provázanosti jednoho a druhého. Ve stručném Životopise Dietricha Bonhoeffera se dovíme leccos, třeba to, že „jej podstatně ovlivnil profesor církevních dějin Adolf Harnack“, zato o Barthově vlivu na Bonhoeffera nepadne ani slovo (pouze konstatování, že u něj v Bonnu strávil dva týdny). Nepoučený čtenář také netuší, jaké povahy je Bonhoefferova „tajná spolupráce se spiklenci“ a z jakého titulu „podniká špionážní zahraniční cesty“ (18). Může také jen hádat, proč je v pojednání o *Nachfolge* citován Barth (s. 29, p. 95; s 35, p. 126), nebo proč je účelová ideologická pocta projevovaná zavražděnému SA-

manovi důkazem, že „nacionální socialismus ctil kult mrtvých“ (s. 45, p. 166). Zarazí nás tvrzení, že odpovědně jednající musí jednat „v souladu s platnými normami“ (14), a už vůbec nevíme, co je míněno „přibývající církevní neposlušností“ (33). Nejasné jsou i některé odkazy v poznámkách pod čarou (např. k Hegelovi na s. 37, p. 135).

Příliš myšlenkově skoupé se nám nakonec jeví i polemické závěry odporující tezím o údajné diskontinuitě v Bonhoefferově díle. Mají podobu shrnutí předcházejícího výkladu sporných míst, žádný takový výklad se však nekonal. Samy citáty nebo parafráze, stejně jako odkaz na autority, z nichž autorka v jednotlivých částech svého pojednání vychází, tu nestačí. Díky tomu působí tyto závěry jen jako tvrzení proti tvrzením. Největším mankem je ovšem absence jakéhokoli hlubšího pokusu tematizovat v zájmu opravdové myšlenkové kontinuity a integrity „svobodu a odpovědnost“ Bonhoefferovy účasti na tyranicidě. Tím jistě nemůže být několik řádků odstavce 2.1.3. „Spoluutrpení v odpovědném činu a svobodě“ (63) Místo toho se autorka zabývá Weilandovým výkladem v příloze uváděné básně, rozlišujícím mezi „archaickou“ svobodou – autorka tu ovšem mluví opakovaně o svobodě „archeologické“(!) – a svobodou eschatologickou. I její vlastní závěrečný sumář nás utvrzuje v přesvědčení, že práce utrpěla zřejmým tvůrčím chvatem a že formálně i myšlenkově představuje torzo, které potřebuje dopracovat. K obhajobě ji však lze jistě připustit i v stávající podobě.

Petr Macek

